

ISSN 2312-3206 (PRINT)
ISSN 2663-2764 (ONLINE)
DOI 10.32999/KSU2312-3206

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

**SCIENTIFIC BULLETIN
OF KHERSON STATE UNIVERSITY**

SERIES «PSYCHOLOGICAL SCIENCES»

Серія:
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ
Випуск 4

Херсон-2019

Столярчук О. А., Сергєєнкова О. П. ГАРМОНІЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ.....	131
Сухенко Я. В. ТИПОЛОГІЧНИЙ ДІАПАЗОН ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ: ЕМПІРИЧНИЙ ВИМІР.....	138
Фролова Н. В. ХАРАКТЕР МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНИХ ПІДЛІТКІВ.....	145
Щербакова О. О. ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ОБДАРОВАНOSTІ АКАДЕМІЧНО ЗДІБНИХ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ.....	152

СЕКЦІЯ 3 СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ; ПСИХОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Gil K. V. DEVELOPMENT OF THE QUESTIONNAIRE OF MOTIVATION OF VOLUNTEER ACTIVITY	161
Добровольська Н. А. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА.....	169
Коробка Л. М. АДАПТАЦІЯ СПІЛЬНОТИ ДО СУСПІЛЬНИХ ЗМІН УНАСЛІДОК ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ: ВІД ПЕРЕЖИВАННЯ ТРАВМИ ДО ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ЗУСИЛЬ ТА РОЗВИТКУ.....	176
Літвінова О. В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ПІДЛІТКОВОГО БУЛІНГУ.....	183
Marchuk L. M. THE EFFECT OF HIGHER EDUCATION ON THE FORMATION OF ASSERTIVE BEHAVIOR BY STUDENT YOUTH.....	190
Панов М. С. ПРОФЕСІЙНА РЕАДАПТАЦІЯ У СТРУКТУРІ АДАПТАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	197
Плющ А. Н. ИНФОРМАЦИОННОЕ СОПРОВОЖДЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕФОРМ: АНАЛИЗ И ОЦЕНКИ¹.....	204
Посвістак О. А. ЗМІНИ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН В КРАЇНАХ ЗАХОДУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ СІМ'Ї В УКРАЇНІ.....	217
Титаренко Т. М. СПОСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ОСОБИ, ЯКА ПОСТРАЖДАЛА ВНАСЛІДОК ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ.....	224
Чиркова Т. І. ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРНЕНЬ ДО ПСИХОЛОГА ІЗ ПРОБЛЕМАТИКОЮ КРОС-КУЛЬТУРНИХ СІМЕЙ.....	230

СЕКЦІЯ 4 ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Садаклієва Е. В. ВПЛИВ ПСИХОТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	237
--	------------

СЕКЦІЯ 5 МЕДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Візнюк І. М. ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ЗАРОДЖЕННЯ ІПОХОНДРИЧНИХ РОЗЛАДІВ ОСОБИСТОСТІ.....	244
---	------------

4. Kukhterina G.V., Fedina L.V. (2016) Strategii zashchitno-sovladaiushchego povedeniia pedagogov v zavisimosti ot stazha professionalnoi deiatelnosti [Strategies of protective-coping behavior of teachers depending on the length of professional experience]. *Mir nauki – World of science*, 2, 4, 57–57. Retrieved from: <http://mir-nauki.com/PDF/43PSMN216.pdf> [in Russian].

5. Pohribna A.O. (2016) Osoblyvosti zakhysno-opanuiuchoi povedinky vchyteliv spetsialnykh zahalnoosvitnikh shkil-internativ dlia ditei iz vadamy intelektu [Features of protective-coping behavior of teachers of special general education boarding schools for children with intellectual disabilities]. *Pedahohika i psykhologhiia profesiinoi osvity – Pedagogy and psychology of vocational education*, 2, 105–114 [in Ukrainian].

6. Vaillant G. (1998) *Adaptation to life*. Boston: Academic Trade.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2019.

The article was received 25 July 2019.

УДК 159.923.2-057.87

DOI 10.32999/ksu2312-3206/2019-4-17

ГАРМОНІЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Столярчук Олеся Анатоліївна,

доктор психологічних наук, доцент,

доцент кафедри психології особистості та соціальних практик

Київський університет імені Бориса Грінченка

o.stoliarchuk@kubg.edu.ua

orcid.org/0000-0003-4252-2352

Сергєєнкова Оксана Павлівна,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик

Київський університет імені Бориса Грінченка

o.serhieienkova@kubg.edu.ua

orcid.org/0000-0002-1380-7773

Метою цього дослідження є апробація психолого-педагогічної програми гармонізації особистісного становлення майбутніх фахівців в умовах їх професійної підготовки. У статті розкрито результати емпіричного дослідження проблеми гармонізації становлення особистості майбутнього фахівця.

Методи. Емпіричне дослідження реалізоване із застосуванням таких методів, як психолого-педагогічний експеримент, методика діагностики рівня та типу професійного становлення студентів, метод середніх значень, непараметричний метод і порівняльний аналіз.

Результати. Реалізація програми формувального впливу відбувалась зі студентами першого, третього та четвертого курсів Київського університету імені Бориса Грінченка в межах трьох таких змістових векторів: впровадження рефлексивно-проектувального навчання під час викладання психологічних дисциплін, використання атласу професіоналізації як засобу психологічного супроводу становлення особистості майбутнього фахівця, викладання спецкурсу «Психологія самопізнання та професійної самореалізації». Внаслідок здійснення формувального впливу зафіксовано позитивну динаміку цілей, ресурсів і Я-концепції як компонентів особистості майбутнього фахівця. Встановлено, що рівень професійного становлення студентів експериментальних груп значно підвищився, зокрема зросла вибірка носіїв оптимального (ціннісного) рівня на тлі зменшення кількості студентів з примітивним і виконавським рівнями. Реалізація рефлексивно-проектувального навчання та психологічного супроводу професіоналізації студентів сприяла оптимізації їх типів фахового становлення зі збільшенням вибірки успішного та прогнозовано успішного типів.

Висновки. Суперечливий характер професіоналізації студентів зумовлює необхідність здійснення її розгорнутого моніторингу та психологічного супроводу. Актуальним вектором реалізації цих процесів визнано гармонізацію становлення особистості майбутнього фахівця, що полягає в узгодженні її структурних компонентів – цілей, ресурсів і Я-концепції. Індикаторами успішності професіоналізації студентів є рівень і тип їх професійного становлення. Етап фахової підготовки особистості є сензитивним періодом для формування її цілей, ресурсів і Я-концепції.

Ключові слова: студент, професіоналізація, професійна підготовка, рівень професійного становлення, тип професійного становлення.

HARMONIZATION OF FUTURE SPECIALIST' PERSONAL BECOMING

Stoliarchuk Olesia Anatoliivna,

Doctor of Psychological Science, Docent,
Associate Professor of Psychology of Personality and Social Practices Department
Borys Grinchenko Kyiv University

o.stoliarchuk@kubg.edu.ua
orcid.org/0000-0003-4252-2352

Serhieienkova Oksana Pavlivna,

Doctor of Psychological Science, Professor,
Head of Psychology of Personality and Social Practices Department
Borys Grinchenko Kyiv University

o.serhieienkova@kubg.edu.ua
orcid.org/0000-0002-1380-7773

Results of an empirical research of the problem of harmonization of future specialist' becoming were presented in the article. Approbation of psychological and pedagogical program of harmonization of future specialist's personal formation in the conditions of their professional training is the **purpose** of this research. Psychological and pedagogical experiment, technique of diagnostics of level and type of students' professional becoming, method of averages, nonparametric method and comparative analysis were applied as methods of empirical research.

Results. The first, third and fourth year students of Borys Grinchenko Kyiv University were participated in the implementation of a program of forming influence. Implementation of reflexive and design educational technology in teaching of psychological courses was the first content vector of the program. Use of the atlas of professionalization as a means of psychological support for future specialist' becoming was the second content vector of the program. Teaching of the special course "Psychology of Self-Knowledge and Professional Self-Realization" was the third content vectors of the program.

Positive dynamics of purposes, resources and self-concept as components of the future specialist' personality was recorded. It was found, that the level of student's professional becoming was increased significantly in the experimental groups. The sample of students of the optimum value level was increased and the amount of students of primitive and performing levels was reduced. Implementation of reflexive and design educational technology and psychological support of students' professionalization was optimized their types of professional becoming. The sample of students of the successful and predictably successful types was increased.

Conclusions. The contradictory content of student's professionalization necessitates its detailed monitoring and psychological support. A harmonization of future specialist' becoming is the actual vector of implementation of these processes. The harmonization requires coordination of purposes, resources and self-concept as structural components of personality. Levels and types of students' professional becoming are indicators of the success of their professionalization.

Key words: *student, professionalization, professional training, level of professional becoming, type of professional becoming.*

Вступ

Значна трансформація сучасного українського суспільства є причиною істотних змін в характері впливу середовища на процес становлення особистості. Складається нова соціальна ситуація, яка проявляється в переорієнтації внутрішнього світу особистості стосовно зовнішнього соціального впливу. Відображенням змін, що відбуваються, є психологічні особливості професійного становлення особистості. Професіогенез молодого людини розпочинається зі складностей її фахового самовизначення, які можуть спровокувати подальше переживання криз під час професійного навчання. У контексті розповсюдженості суперечливої траєкторії професійного становлення студентів набуває актуальності оновлення завдань і змісту психологічного супроводу

професіоналізації особистості на етапі її фахової підготовки. Перед системою вищої освіти постає завдання удосконалення парадигми підготовки фахівців, зміщення акцентів з професійної діяльності на особистість як суб'єкта з розвинутою здатністю обирати, змінювати та реалізовувати власну стратегію фахового становлення.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Практично всі науковці, які досліджували проблему особистісно-професійного становлення, наголошують на його суперечливому характері. Суперечності розглядаються на зовнішньому рівні як умова для впровадження методологічних і практичних змін, а внутрішній рівень постає полігоном для активізації суперечностей як ресурсів і чинників особистісно-професійного ста-

новлення майбутнього фахівця. Зокрема, вчений Е.Ф. Зеєр визначає джерелом професійного становлення суперечності між досягнутим рівнем розвитку особистості та вимогами суспільства, колективу, навчальної і професійної діяльності до системи вже сформованих знань, умінь і навичок, а також до індивідуально-психологічних якостей людини (Зеєр, 2006).

Підкреслюючи різновекторність як провідну ознаку становлення професіонала, дослідниця А.К. Маркова формулює низку суперечливих (амбівалентних) тенденцій, які розгортаються під час фахового навчання (Маркова, 1996). Наголошується на співіснуванні векторів саморозвитку та самозбереження у професії, що у контексті провідної, тобто навчально-професійної, діяльності майбутнього фахівця фігурують як конфлікт між прагненням старанно виконувати вимоги викладачів і займатись самоосвітою та проявами навчального вигорання.

У роботах української психологині М.М. Філоненко підкреслено розповсюджену суперечність між суспільними настановами на підготовку висококваліфікованого професіонала, який має сформовані особистісні якості, спеціальні здібності, розвинену професійну спрямованість, нестандартне мислення, високий рівень саморегуляції, соціально-професійну активність, та недостатнім вивченням і врахуванням в навчальній практиці особливостей особистісного становлення майбутнього фахівця у контексті його професійної підготовки (Філоненко, 2016).

Пов'язуючи фахове становлення студентів з формуванням їх ідентичності, D.L. Clouder наголошує на неминучості складних емоційних переживань майбутніх фахівців. Дослідник презентує професійне становлення як прогресивний наратив, життєвий досвід особистості, який ілюструє її напруженість і невизначеність в умовах змін, коли студент починає позиціонувати себе як майбутнього фахівця (Clouder, 2001).

2. Методологія та методи

Проблема суперечливості становлення фахівця визначає актуальність реалізації розгорнутого моніторингу та психологічного супроводу цього процесу. Психологічний супровід передбачає гармонізацію особистісно-професійного становлення студентів. Процес узгодження структурних компонентів особистості – цілей, ресурсів і Я-концепції – тлумачиться нами як гармонізація. Зовнішній ракурс передбачає збалансування потреб студента як суб'єкта професіоналізації з соціальними вимогами та умовами.

Метою статті є аналіз результатів реалізації психолого-педагогічної програми гармонізації особистісного становлення майбутніх фахівців в умовах їх професійної підготовки. Під час апробації цієї програми було поставлено завдання експериментальної перевірки ефективності базових напрямів її реалізації, які включали такі аспекти:

- реалізація рефлексивно-проектувальної психолого-педагогічної технології під час викладання психологічних дисциплін;
- застосування атласу професіоналізації як засобу психологічного супроводу становлення особистості майбутнього фахівця (Столярчук, 2018);
- викладання спецкурсу «Психологія самопізнання та професійної самореалізації».

Відповідно до мети та завдань дослідження було використано такі методи:

- 1) психолого-педагогічний експеримент;
- 2) психодіагностичний метод з використанням методики діагностики рівня та типу професійного становлення студентів (Столярчук, 2018: 55–56);
- 3) методи статистичної обробки даних (метод середніх значень, непараметричний метод (Т-критерій Вілкоксона));
- 4) порівняльний аналіз.

Обробка даних проводилась з використанням комп'ютерної програми SPSS-19.

Експериментальною базою дослідження був Київський університет імені Бориса Грінченка, загальний обсяг вибірки становив 185 студентів першого, третього та четвертого курсів спеціальностей «Філологія (англійська)», «Психологія», «Практична психологія», «Право», «Історія». Загальна експериментальна вибірка була поділена на три експериментальні та три контрольні групи. Першу експериментальну групу складали 32 студенти-першокурсники спеціальності «Філологія (англійська)», що залучались до реалізації рефлексивно-проектувальної освітньої технології в межах вивчення навчальної дисципліни «Психологія». Перша контрольна група нараховувала 32 студенти першого курсу тієї ж спеціальності, що вивчали психологію у традиційному викладі. Змістом другого вектора програми було застосування атласу професіоналізації щодо 33 студентів четвертого курсу, які здобували педагогічні, психологічні та юридичні спеціальності. Ці студенти входили до складу другої експериментальної групи, діагностичні показники якої зіставлені із даними другої контрольної групи з такою ж кількістю осіб і спеціальностей. Третя експериментальна група, яка нараховувала 27 студентів тре-

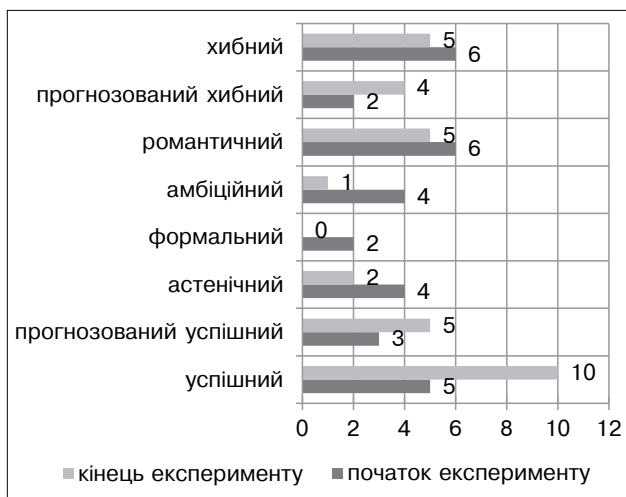

Рис. 1. Динаміка типів професійного становлення у першій експериментальній групі (за кількістю носіїв)

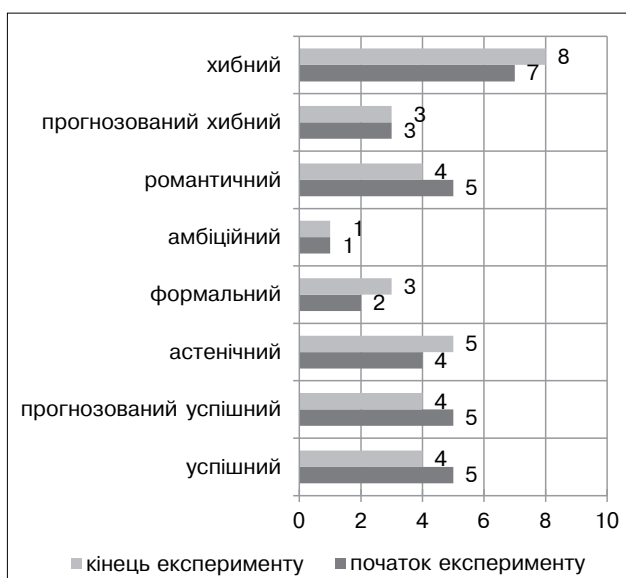

Рис. 2. Динаміка типів професійного становлення у першій контрольній групі

того курсу різних спеціальностей, вивчала спецкурс «Психологія самопізнання та професійної самореалізації». Діагностичні дані цієї групи порівнювались із показниками третьої контрольної групи, що складалась із 28 третьокурсників, яким вищевказаний спецкурс не викладався.

Інтегрованими показниками успішності професіоналізації студентів є рівень і тип їх фахового становлення. Внаслідок попереднього емпіричного дослідження ми виокремили такі рівні професійного становлення студентів, як примітивний, виконавський, нормативно-рольовий і ціннісний (Столярчук, 2018: 58–59). Водночас професійна підготовка стає полігоном для розвитку та збалансування структурних компонентів особистості майбутнього фахівця,

зокрема цілей, ресурсів і Я-концепції, внаслідок чого формується тип професійного становлення студента. Можна вважати достовірним існування восьми різних типів професійного становлення студентів, а саме: успішного, прогнозовано успішного, астенічного, романтичного, формального, амбіційного, прогнозовано хибного та хибного (Столярчук, 2018: 57–58).

3. Результати та дискусії

Після завершення реалізації програми гармонізації становлення майбутнього фахівця було проведено моніторинг динаміки типу та рівня професійного становлення студентів. Первинний діагностичний зріз засвідчив домінування проблемних типів фахового становлення серед студентів першої експериментальної групи, позаяк зафіксовано 4 носії амбіційного і астенічного типів, 2 носії формального та прогнозовано хибного типів, 6 носіїв хибного типу (рис. 1).

Згідно з даними заключної діагностики встановлено значні позитивні зміни розподілу типів професійного становлення серед студентів першої експериментальної групи. Так, удвічі збільшилась кількість першокурсників, що є носіями успішного типу, а також поповнилась двома студентами вибірка носіїв прогнозовано успішного. Водночас виявлено низхідну динаміку несприятливих типів професійного становлення серед студентів цієї експериментальної групи, зокрема астенічного, романтичного, амбіційного, формального та хибного. Зростання на дві особи носіїв прогнозовано хибного типу можна пояснити запровадженням універсализації як вектора реалізації рефлексивно-проектувальної технології, а отже, появою у першокурсників потреби випробувати себе у кількох професіях.

Схожій позитивній динаміці типів професійного становлення у студентів першої контрольної групи зафіксовано не було (рис. 2). Загалом розподіл типів у цих студентів має несприятливу картину, позаяк поповнилась вибірка носіїв формального, астенічного та хибного типів з одночасним зменшенням кількості носіїв успішного та прогнозовано успішного типів. Також встановлено, що не змінилась кількість носіїв прогнозовано хибного й амбіційного типів.

Отже, на тлі розповсюдженості кризи адаптації серед першокурсників підтверджено дієвість рефлексивно-проектувальної психолого-педагогічної технології як засобу гармонізації типу фахового становлення студентів. Доведено, що традиційна організація фахового навчання не забезпечує такого позитивного результату.

Ефективним засобом здійснення психологічного супроводу фахового становлення студентів є атлас професіоналізації. Цей посібник забезпечує системний моніторинг і рефлексію студентами успіхів і ризиків, невдач власної професіоналізації шляхом застосування рефлексивно-проектувальних практик і співпраці з психологом. Результати первинної та заключної діагностики другої експериментальної групи підтверджують реалізацію сприятливого цілеспрямованого зовнішнього впливу на особистісно-професійне становлення студентів цієї групи (рис. 3).

Заключний діагностичний зріз виявив подвійне збільшення кількості носіїв успішного та прогнозованого успішного як найбільш сприятливих типів фахового становлення. Паралельно зменшився обсяг студентів – носіїв амбіційного, астенічного, романтичного та хибного типів, а також нівелювалась вибірка носіїв формального та прогнозованого хибного типів професійного становлення.

Труднощі завершення професійної підготовки спричинили зміни у розподілі типів фахового становлення серед студентів другої контрольної групи, що демонструють дані рисунку 4.

Встановлено висхідну динаміку обсягу носіїв астенічного, прогнозованого хибного та хибного типів. Дещо зменшилась вибірка студентів з амбіційним, романтичним і формальним типом професійного становлення, що є сприятливою ознакою. Натомість суттєво зменшилась кількість носіїв прогнозованого успішного та успішного типів серед студентів другої експериментальної групи.

Отже, можна констатувати ефективність цілеспрямованого та системного психологічного супроводу професіоналізації випускників-бакалаврів на їх особистісно-професійне становлення. За відсутності цього супроводу позитивна динаміка теж зафіксована, але вона має локальний характер і поступається суттєвішим негативним тенденціям.

Результати дослідження вказують на особливу значущість третього року навчання для особистісно-професійного становлення студентів. Це підтверджує виразна динаміка типів фахового становлення у студентів третьої експериментальної та третьої контрольної груп. Розподіл типів у студентів третьої експериментальної групи у кінці формульованого експерименту суттєво змінився порівняно з початком (рис. 5).

Паралельно зі значним збільшенням вибірки носіїв прогнозованого успішного та успішного типів зменшується кількість

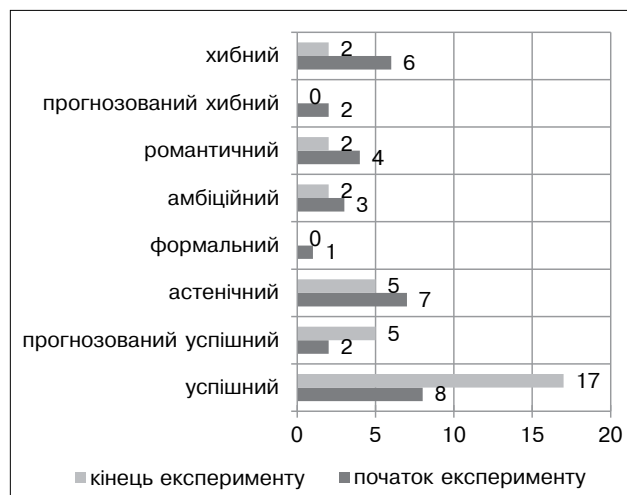

Рис. 3. Динаміка типів професійного становлення у другій експериментальній групі

Рис. 4. Динаміка типів професійного становлення у другій контрольній групі

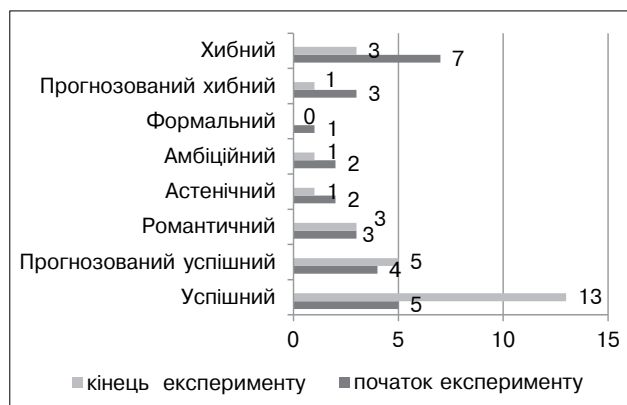

Рис. 5. Динаміка типів професійного становлення у третій експериментальній групі

студентів, що мають проблемні типи професійного становлення – формальний, амбіційний, астенічний, прогнозовано хибний та хибний. Означені дані завершальної діагностики вказують на процес гармоніза-

Рис. 6. Динаміка типів професійного становлення у третій контрольній групі

ції особистісно-професійного становлення третьокурсників. Частиною такої гармонізації є тип їх фахового становлення.

Позитивну динаміку типів фахового становлення виявлено також у студентів третьої контрольної групи (рис. 6). Заключна діагностика зафіксувала зменшення кількості носіїв астенічного, романтичного, формального й амбіційного типів за одночасного збільшення вибірки носіїв прогнозованого успішного й успішного типів. Вод-

ночас у цій дослідницькій групі зафіксоване збільшення кількості носіїв несприятливих типів фахового становлення – прогнозовано хибного та хибного. Ці дані відображають ознаки переживання студентами третього курсу кризи апробації як нормативної кризи фахового навчання.

Отже, спираючись на порівняння результатів первинної та заключної діагностики експериментальних груп, можна констатувати, що впровадження програми гармонізації особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця забезпечило позитивну динаміку типів фахового становлення студентів. Також встановлено, що фахове становлення студентів контрольних груп в умовах традиційного навчання забезпечує лише локальні різновекторні зміни.

Одним із вагомих діагностичних параметрів формуального експерименту було обрано рівень професійного становлення студентів. Найбільшу вибірку серед студентів як експериментальних, так і контрольних груп на старті реалізації формуального експерименту становили носії нормативно-рольового рівня (табл. 1). Однакова кількість носіїв виконавського рівня в перших дослідницьких групах залишилась незмінною щодо учасників контрольної групи, тоді як в пер-

Таблиця 1

Діапазон змін рівня професійного становлення майбутніх фахівців

Дослідницька група	Рівні	Кількість носіїв(%)		Статистика змін
		початок експерименту	кінець експерименту	
Перша експериментальна (n=32)	Ціннісний	13	28	+15
	Нормативно-рольовий	81	69	-12
	Виконавський	6	3	-3
Перша контрольна (n=32)	Ціннісний	16	19	+3
	Нормативно-рольовий	78	75	-3
	Виконавський	6	6	-
Друга експериментальна (n=33)	Ціннісний	24	57	+33
	Нормативно-рольовий	67	37	-30
	Виконавський	9	6	-3
Друга контрольна (n=33)	Ціннісний	27	33	+6
	Нормативно-рольовий	67	64	-3
	Виконавський	6	3	-3
Третя експериментальна (n=27)	Ціннісний	26	56	+30
	Нормативно-рольовий	59	37	-22
	Виконавський	15	7	-8
Третя контрольна (n=28)	Ціннісний	25	29	+4
	Нормативно-рольовий	64	64	-
	Виконавський	11	7	-4

шій експериментальній групі їх обсяг зменшився. Привертає увагу значне збільшення у першій експериментальній групі вибірки носіїв ціннісного рівня фахового становлення. Аналогічні зміни відбулися лише щодо 3% студентів першої контрольної групи.

Діагностичні дані другої експериментальної групи підтвердили найсуттєвішу позитивну динаміку рівня фахового становлення студентів, оскільки на третину збільшилась вибірка носіїв ціннісного рівня (на 33%) з одночасним зменшенням кількості носіїв виконавського та нормативно-рольового рівнів (табл. 1). Студенти другої контрольної групи, що не працювали з атласом професіоналізації, засвідчили незначні позитивні зміни рівня професійного становлення.

Діагностичний зріз, здійснений на фініші реалізації програми формувального впливу, виявив позитивну динаміку рівня фахового становлення у представників третьої експериментальної групи, що вивчали спецкурс «Психологія самопізнання та професійної самореалізації». У цій дослідницькій групі зменшилась вибірка носіїв виконавського та нормативно-рольового рівнів. Паралельно суттєво збільшилась кількість студентів третього курсу з оптимальним ціннісним рівнем.

Заключна діагностика виявила певні позитивні зміни рівня фахового становлення студентів третьої контрольної групи. Зокрема, дещо зменшилась вибірка носіїв виконавського рівня з аналогічним кількісним збільшенням носіїв ціннісного рівня. Обсяг студентів, що мали нормативно-рольовий рівень, не змінився. Такі локальні зміни відображають відсутність цілеспрямованого сприятливого впливу на рівень професійного становлення студентів в умовах їх традиційного навчання.

Висновки

Суперечливий характер особистісно-професійного становлення сучасних студентів зумовлює необхідність гармо-

нізації цього процесу, яка першочергово базується на узгодженні компонентів особистості майбутнього фахівця. Показниками успішності гармонізації є підвищення рівня професійного становлення студентів та оптимізація типу їх професійного становлення.

Шляхом реалізації програми гармонізації становлення особистості майбутнього фахівця доведено ефективність застосування рефлексивно-проектувальної психолого-педагогічної технології навчання психології, здійснення психологічного супроводу фахового становлення студентів із застосуванням атласу професіоналізації та викладання спецкурсу «Психологія самопізнання та професійної самореалізації».

У контексті моніторингу ефективності формувального впливу виявлено значне підвищення рівня професійного становлення студентів експериментальних груп на тлі позитивної динаміки цілей, ресурсів і Я-концепції як компонентів особистості майбутнього фахівця. Зафіксована оптимізація типів професійного становлення студентів експериментальних груп через збільшення кількості носіїв успішного та прогнозовано успішного типів є показником ефективності реалізації рефлексивно-проектувального навчання та психологічного супроводу особистісно-професійного становлення студентів. Встановлене у студентів другої та третьої експериментальних груп значне статистично достовірне зростання вимірюваних показників особистісно-професійного становлення свідчить про сензитивність періоду завершення фахової підготовки до цього процесу.

Перспективами дослідження є вивчення впливу рефлексивно-проектувального навчання на особистісно-професійне благополуччя студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития. Москва : Академия, 2006. 240 с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма. Москва : Междунар. гуманит. фонд «Знание», 1996. 308 с.
3. Столярчук О.А. Атлас професіоналізації майбутнього фахівця. Київ : Інтерсервіс, 2018. 64 с.
4. Філоненко М.М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря : дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2016. 425 с.
5. Clouder D.L. Becoming a professional : an exploration of the social construction of identity : PhD thesis, University of Warwick, 2001. 35 p.

REFERENCES:

1. Zeer E.F. (2006). *Psihologiya professional'nogo razvitiya* [Psychology of professional development]. Moscow : Akademiya [in Russian].
2. Markova A.K. (1996). *Psihologiya professionalizma* [Psychology of professionalism]. Moscow : Znanie [in Russian].
3. Stoliarchuk O.A. (2018). *Atlas profesionalizatsiyi majbutn'ogo fakhivtsia* [Atlas of the future specialist's professionalization]. Kyiv : Interservis [in Ukrainian].